

UDK 811.163.4'42(497.6)

Izvorni naučni rad

Belkisa DOLIĆ (Bihać)

Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću

belkisa_dolic@hotmail.com

ULOGE DISKURSNIH OZNAKA U NAUČNOME FUNKCIONALNOM STILU

Diskursne oznake su jezički entiteti koji premda integrirani u (gramatičko) ustrojstvo rečenice i (obavijesno) ustrojstvo iskaza u njima ipak ne uzimaju učešće – nemaju status rečeničnih članova i ne utiču na istinosne uslove iskaza tako da se njihovim reduciranjem neće narušiti gramatičnost rečenice niti išta oduzeti od propozicijskog sastava iskaza. Takvo što je moguće zato što u službi diskursnih oznaka dolaze nedeklinabilne i uglavnom permutabilne jezičke jedinice sa čitavim spletom potencijalnih značenja, koja se aktualiziraju u različitim kontekstima s tim da u svakom od njih zadobivaju instruktivni (tj. proceduralni) predznak. Drugim riječima, diskursne oznake ne otkrivaju svoju svrhu na sintaksičkom i semantičkom planu jer one dolaze sa jedne više, diskursne razine, na kojoj vrše funkciju označavanja (svojim pojavljivanjem naznačuju ko/n/tekstualnu uključenost njihove neposredne okoline i ukazuju na mogućnost njezine interpretacije). Osim te primarne one obnašaju mnoštvo sekundarnih funkcija, koje se mogu sagledavati iz različitih lingvističkih perspektiva pa i stilističke, što je slučaj u ovome radu. Mi, naime, imamo namjeru sagledati i opisati ulogu diskursnih oznaka u strukturiranju, argumentiranju i prezentiranju naučnih ideja.

Ključne riječi: *diskursne oznake, naučni stil, organizacija, subjektivnost, argumentacija.*

1. Uvod

Diskursne oznake su sintaksički i semantički fakultativne sastavnice iskaza, koje služe kao instrumenti u procesu *pregovaranja* oko njegova smisla na način da svojim prisustvom nude suptilne sugestije kako isti valja protumačiti u odnosu na kontekst (lokalno, tj. tekstno okruženje) ili na kontekst (globalno, tj. situacijsko okruženje i enciklopedijsko znanje) i time mu automatski

stavljaju etiketu diskursne pripadnosti (diskurs je ovdje, znači, shvaćen kao tekst uronjen u kontekst).

Jezički entiteti koji određeni iskaz/tekstni segment povezuju s drugim iskazom/tekstnim segmentom na način da interpretaciju ovoga drugog vezuju uz prvi nazivaju se konektorima. Konektori su, stoga, vezni elementi na nivou diskursa, koji doprinose njegovoj kohezivnosti i koherentnosti tako što uspostavljaju i reguliraju kataforičko-anaforičke relacije među konstituentima mu (iskazima, manjim ili većim dijelovima, cjelinama). Iskaz koji započinje nekim od konektora se zapravo nadovezuje na prethodno (is)kazano, a priroda tog nadovezivanja može biti raznovrsna pa ih prema tome grupiramo na sljedeći način: organizacijski, aditivni, suprotni, konkluzivni i modalni konektori. S druge strane imamo jezičke jedinice koje su umjesto na kontekst orijentirane na kontekst, odnosno na njegovo sužavanje, s ciljem rukovođenja interpretacijom iskaza, tj. njenim usmjeravanjem u željenom pravcu. Radi se, naime, o modifikatorima, koji se u iskazu pojavljuju i ponašaju kao tzv. zamišljene, nadređene rečenice u kojima govornik izražava svoj stav, tj. komentar na propoziciju (ili na neki njezin dio) čime baca posebno svjetlo na taj iskaz i pokušava uticati na recepciju informacije u njemu sadržane. Pošto je govornikov stav širok pojam (obuhvaća emocije, uvjerenja, pretpostavke, očekivanja...), predložimo sljedeću taksonomiju modifikatora: kvalifikacijski, evaluacijski, emfatični, litotični i aditivni modifikatori.

Sredstvima još neposrednijeg diskursnog označavanja smatramo one jezičke entitete koji to čine tako što uokviruju konverzacijsku interakciju i njome upravljaju. Njih je moguće razložiti na one pomoću kojih diskursni tok biva otpočet, (pre)usmjeravan, održavan i prekinut (interaktivne oznake) te na one koje pokušavaju osigurati njegov kontinuitet, a zapravo ga samo narušavaju (poštapalice).

Bilo kako bilo, sve vrste diskursnih oznaka imaju esencijalan značaj u jezičkoj komunikaciji, bez obzira da li je u pitanju njen usmeni ili pisani modus. Iako nemaju moć da mijenjaju informaciju ponuđenu u iskazu, u stanju su da ga učine višeslojnijim i ekspresivnijim: pojedine vrste diskursnih oznaka iskazu daju toplinu, prisnost, živost i prirodnost, dok mu druge daju protočnost, eufemističnost i rafiniranost. Drugim riječima, diskursne oznake su neizostavan dio spontanog a i planiranoga jezičkog izraza s tim da u prvom slučaju predstavljaju začim, a u drugom šlag. Koja je njihova uloga u naučnome stilu, vidjet ćemo u nastavku.

2. Konektori u službi *podrške* načelu logičke organizacije sadržaja i načelu apstraktnosti u naučnome stilu

Iz same definicije nauke kao „misaonog sređivanja objektivne stvarnosti koja ide dalje od podataka o toj stvarnosti“ (Miljević 2007: 11), nameće se zaključak da naučnom djelu valja udovoljiti trima načelima: načelu logičke organizacije sadržaja i njegova izraza, načelu objektivnosti i načelu apstraktnosti. To bi značilo da naučni stil – čija je dominantna jezička funkcija referencijalna (tj. saopćavanje) – ne dozvoljava nelogičan i/ili fragmentiran ustroj misli (pretočen u, iz bilo kojeg razloga, „nepodesne“ jezičke znakove), ne ostavlja prostora subjektivnim pobudama bilo autora bilo recipijenta i ne trpi suvišna obilježja u sadržaju poruke (up. Silić 2006). Naša namjera je da u narednim redovima pokažemo kako diskursne oznake podupiru i *uzdrnavaju* pomenuta načela.

Načelo logičke organizacije sadržaja podrazumijeva uvezanost sadržaja (i njima pridruženih izraza) u sistematičnu cjelinu, strukturiranu tako da sve u njoj dolazi po logičkom slijedu. Zato autor naučnog teksta obično polazi od općeprihvaćenih spoznaja na koje podsjeća recipijente a potom iznosi vlastite spoznaje o kojima (u) naučnoj javnosti valja diskutirati (up. Stolac 2007: 314). Konektori, podvrsta diskursnih oznaka, tu dolaze kao mostovi među poznatim i novim idejama:

¹ *Sigurnost kao jedno od temeljnih ljudskih prava i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima zagaraniranog prava svakog čovjeka/građanina¹, nikada nije bila tako aktuelna i propitivana kao posljednjih decenija. U isto vrijeme, povjerenje građana u institucije koje su dužne prevenirati, obezbijediti, promovirati i unaprijediti sigurnost svakog pojedinca biva poljuljano, najvećim dijelom zbog činjenice da u demokratskim društvima kakvom teži i savremeno bh. društvo, uloga i značaj ovih institucija bivaju pogrešno tumačeni ili pogrešno shvaćeni. (...).*

Uzimajući u obzir pomenuto, može se reći da društveni život na kakav smo navikli, uopće ne bi bio moguć bez povjerenja. Nasuprot tome, opća društvena klima sumnjičavosti građana, višestruko otežava funkcioniranje i razvoj društva, stoga što paralizira društveno djelovanje, te potiče rutinizaciju, konformizam i pasivnost (ZRP 2014: 775).¹

Glovacki-Bernardi (2004: 49) na temelju modela/sheme naučnog objašnjenja koji su ponudili C. G. Hempel i P. Oppenheim govori o eksplikativnom razvoju teme u naučnome stilu jer naučnik „objašnjava određeni odnos (*explanandum*) tako što ga logički izvodi iz određenih drugih odnosa

¹ Bold isticanje u svim citiranim primjerima je naše, a ne autorovo.

(*explanans*).² Pranjković (1996: 525), pak, govori o logičkom razvoju teme koji počiva na raspravljanju u naučnome stilu i samim tim o linearnoj tekstnoj sekvenciji za njega – takvog – karakterističnoj. Naime, u „skladu sa zahtjevom za disciplinarnošću i logičnošću izraza, na tekstualno-sintaksičkom planu rečenice podliježu specifičnoj organizaciji. U načelu svaka naredna rečenica slijedi iz prethodne kao njena posljedica, a osnovni princip je lančana veza među rečenicama“ (Katnić-Bakaršić 2007: 80), koja se, između ostalog, može postići upotrebom konektora:

² *Kako je turski palatal k' bilježen na dva načina, grafijama k /kef/ / i k/ kaf/, razmotrila sam vrijednost ovih grafija u tekstu na bosanskom jeziku. Ovdje grafija k / kaf/ uvijek ima vrijednost glasa k, dok grafija k /kef/ ima vrijednost glasa ć (hoće li, s(e)ve će, doć, išće, unić). Drugim riječima, bosanski glas ć u ovome je tekstu redovno bilježen grafijom k /kef/. Tako je u kontaktu glasova k i ć prvi uvijek bilježen /kafom/, drugi /kefom/ (pak ću, ako hoćeš).¹¹ S druge strane, glas č uvijek je napisan odgovarajućom grafijom koja inače u tekstovima pisanim arapskim pismom suponira glas č (rič, svačemu, p(i)riporučit, učinit, učimo, goveće, uči) (AGHBM 2003: 14 i 15).*

Primjećujemo da su u gore ponuđenom primjeru sve rečenice smisaono povezane, ali primjećujemo i dodatnu, formalnu povezanost između druge i treće rečenice, treće i četvrte, četvrte i pete. Karike koje ih i semantički i strukturno ulančavaju su konektori *drugim riječima*, *tako* i *s druge strane*. Oni, kako vidimo, direktno utiču na organizaciju i strukturiranost naučnog teksta tako što daju svoj doprinos u stvaranju logičnog redoslijeda komponenta sadržaja. Redoslijed komponenata sadržaja prati logičko načelo razvoja misli utemeljeno na modelu iznošenje tvrdnje – iznošenje odnosa prema tvrdnji (up. Frančić i dr. 2005: 280). Ti odnosi mogu biti mnogostruki a konektori nam signaliziraju koji je konkretno odnos u pitanju: *nema sumnje* (dokazivanje iskazane tvrdnje), *međutim*, *nasuprot takvu shvaćanju* (poricanje iskazane tvrdnje), *prema tome*, *iz toga proizilazi* (zaključivanje na temelju iskazane tvrdnje), *po svemu sudeći*, *pod tim uvjetima* (iskazivanje mogućnosti ostvarivanja iskazane tvrdnje), *drugim riječima* (preformuliranje iskazane tvrdnje), *jednom riječju* (sažimanje iskazane tvrdnje)...

³ *Smatralo se da pedosfera, hidrosfera i atmosfera mogu apsorbirati sav naš otpad bez nekih posljedica, imajući u vidu englesku izreku „dilution is the solution to pollution“ (razrjeđenje je rješenje za zagađenje).*

² Eksplikativni razvoj teme se nerijetko povezuje s deskriptivnim a zapravo se može integrirati u argumentacijski.

Pokazalo se, međutim, da su takva shvatanja bila zablude. Ispostavilo se da neke ljudske djelatnosti bitno smanjuju sposobnost naše planete da podržava život, jer opasno narušavaju ekološke ravnoteže i remete odnose u mnogim životnim zajednicama (CLIV 2013: 2).

Konektor *međutim*, tako, u prethodno navedenom primjeru dolazi u funkciji povezivanja *zastarjelih* i aktualnih naučnih informacija i to tako da upućuje na vrstu njihovog odnosa: nove spoznaje nisu dopuna starijih niti njihova revidacija – njihov odnos je kontraran.

Konektori osim što povezuju iskaze/fragmente i pritom upućuju na vrstu njihovog odnosa, igraju veliku ulogu u stvaranju kompozicije naučnog teksta na način da diktiraju raspoređivanje argumenata u njemu:

⁴ ***S jedne strane** to govori o njegovom izuzetno povoljnom položaju kod osmanskih vlasti, velikom utjecaju koji je imao u Maglaju i njegovoj okolini. **S druge strane** istovremeno upućuje na obavještajnu povezanost i dobru obaviještenost o prilikama u Maglaju i šire (AGHBM 2003: 52).*

⁵ *U takvoj korelaciji navedenih pojmova i njihovoj međusobnoj povezanosti danas se niže nekoliko kritičkih pitanja; **kao prvo**, o širokoj lepezi interpretativnosti shvatanja i percepcije onoga što se veže uz pojam identiteta; **kao drugo**, o novom značaju odjavnog elementa u savremenom svijetu mode i spektakla, te njegovom širenju na područja političkog ili pravnog; i **kao treće**, o značaju i zastupljenosti odjavnog znaka u savremenom umjetničkom vokabularu kod umjetnika iz šireg i užeg umjetničkog konteksta (ZRT 2012: 170).*

Stolac (2007) u konektorima vidi pomagala koja osim što osiguravaju uvezanost informacija i postupnost prilikom njihova iznošenja imaju i pojačanu funkciju argumentacije, naročito u pisanome naučnom diskursu. Pomenuta autorica zaključuje da nemaju svi konektori jednaku argumentacijsku moć u svim podstilovima naučnog stila, u svim žanrovima naučnoga stila, kao ni u svim dijelovima naučnog teksta.³

³ a) u akademskom (pod)stilu je potražnja za konektorima pojašnjavanja, zaključivanja i uzroka; u naučno-udžbeničkom će opasti potreba za konektorima zaključivanja zbog velike čestotnosti rečenica-diskursa – tzv. pseudodiskursi – kakve su, na primjer, definicije; u naučno-popularnom će propozicionalni i frazeologizirani konektori imati prevlast (jednostavno rečeno, upotreba određene vrste konektora u naučnom tekstu zavisi od njegove namjene i vrste recipijenata: naučnici, budući naučnici, širi krug primaoca);

b) u članku je za očekivati dominaciju konektora kauzalnog tipa među iskazima i pasusima (uzročno-posljedični odnos u naučnom tekstu znači da autor polazi od teze ka argumentu, a

Konektori u naučnome stilu služe i za uvođenje digresija (6) ili kao putokazi koji upućuju na smjenjivanje misli u vidu laganih prijelaza unutar (7) i među (8 i 9) iskazima/odlomcima – unutarnja i vanjska koherencija⁴ – čime osiguravaju logičko jedinstvo ideja i ujedno olakšavaju praćenje naučne naracije (up. Oraić Tolić 2011: 356):

⁶ *Usput, zanimljivo je napomenuti i to da se u istoj ovoj kulturnoj reviji istovremeno vodi polemika i o bosanskohercegovačkom jezičkom pitanju kao dijelu šireg nastojanja revidiranja "dvoosovinske" srpskohrvatske ili hrvatskosrpske jezičke politike (BHSKK 2012: 29).*

⁷ *Njen roman Mraz i pepeo strukturiran je kao dnevnička hronika moralno-etičkog i ideološkog aspekta bivše južnoslavenske zajednice, a onda i kao hronika jedne duhovne biografije, pri čemu junakinja romana Višnja nosi mnogo od autobiografskih crta aktuelne autorke romana. Nadalje, kroz dnevnik koje fiktivna autorka romana preuzima od oca odslikava se tragično iskustvo II svjetskog rata i totalitarnih obrazaca komunističke ideologije (BHSKK 2012: 474).*

⁸ *(...). Jer, najšire govoreći, subjekt putopisa u Džumhurevom djelu po-jedinac je izuzetno, nemjerljivo bogatog interkulturalnog, prije svega najranijeg životnog iskustva, koje je najčešće i nosilac tokom vremena upotpunjenog znanja o različitim kulturama i narodima, te je, u skladu sa stečenom interkulturalnom osnovom u najranijem djetinjstvu, njegov svaki doticaj s razlikama, kao i u prethodnom odlomku, gotovo uvijek pozitivno promoviran.*

Nadalje, važno je istaći i to da se, s jedne strane, istinska interkulturalna priroda putopisa Z. Džumhura najčešće ogleda preko karaktera njegovog subjekta, koji je izrazito radoznao i otvoren, ali i uvijek sklon humoru, i to onom kojem cilj nije podsmijehivanje, već progovor o Razlici na relaksiran način – uz smijeh. (BHSKK 2012: 415).

posljedično-uzročni predstavlja obrnut proces); u monografiji kao dužoj formi objasnidbeni konektori obično imaju primat budući da osim iskaza i pasusa treba povezati i poglavlja koja ponavljanjem, naknadnim dodavanjem, dodatnim obrazloženja i zaključcima... signaliziraju kako pripadaju istoj cjelini;

c) učestalost konektora je različita kroz tekst: u uvodnim poglavljima te uvodnim i zaključnim rečenicama su najfrekventniji;

⁴ Odnosi među elementima iskaza i među susjednim iskazima uobičajavaju se zvati mikrostrukturom, a svi složeniji odnosi (npr. među odlomcima) makrostrukturom.

⁹ *Sada kada je objašnjen regionalni pristup NATO i EU u teorijskom smislu, može se pristupiti analizi njegove konkretne realizacije na prostoru Zapadnog Balkana. U tom slučaju pojmovi međunarodne prakse, različitih logika i vrsta socijalizacije bivaju zamijenjeni instrumentima (prakse) kao što su Partnerstvo za mir, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i sl.*

U tom kontekstu, ovaj dio rada će pratiti matricu koja će sveobuhvatnost sigurnosnog sektora BiH obuhvatiti kroz prizme NATO, Evropske unije, te inicijativa koje su inherentno nastale na prostoru Zapadnog Balkana (ZRP 2014: 734).

I naposljetku, konektori uvode ulomke koji predstavljaju završnicu neke etape u naučnom tekstu (10) – npr. brojčanog poretka (11) – ili završnicu naučnog teksta kao cjeline (12):

¹⁰ *Druga metodološka napomena odnosi se na analizu učešća BiH u ovim inicijativama i organizacijama što će poslužiti sintentitiziranju konačnog zaključka o mjeri u kojoj BiH doprinosi izgradnji sigurnosne zajednice na Zapadnom Balkanu.*

I konačno, prije nego se pređe na analizu pojedinačnih inicijativa važno je napomenuti odnos osnovnih političko-strateških dokumenata prema regionalnoj suradnji. (ZRP 2014: 734)

¹¹ *Drugi osnovni aspekt bi bio da regionalni pristup kojeg sprovodi EU u ovom regionu, BiH treba iskoristiti u pogledu finansijske pomoći koja joj se nudi. Ekonomski razvoj je moguć, domaća proizvodnja se može održati kroz reviziju politike domaće potrošnje, koja bi se trebala implementirati na bh tržište. (...).*

Konačno, treći aspekt vanjske politke EU, jeste da Unija želi vidjeti Bosnu i Hercegovinu u svojim pravno-institucionalnim okvirima, ali da neće ni u kom slučaju „moliti“ države da joj se priključe posebno u vremenu kada ideja o „zamoru proširenja“ živi među najjačim njenim članicama. (ZRP 2014: 1025)

¹² *Bosna i Hercegovina bi se, članstvom u NATO-u, pridružila ostalim zemljama okruženja, te stvorila bitne pretpostavke za stabilniji razvoj zemlje, jačanje svog geopolitičkog položaja, veću nacionalnu bezbjednost, jačanje odbrambene sposobnosti, te dolazak u poziciju da BiH ima mogućnost da ravnopravno odlučuje unutar Saveza. (...).*

Konačno, zbog svega navednog, naglašavamo da je koristeći se kulturom dijaloga i promicanjem svih vrijednosti i benefita članstva u

NATO-u, potrebno oblikovati politike i javno mijenje na način da se da jača podrška Savezu, euroatlantskim integracijama i ekonomskom prosperitetu zemlje (...) (ZRP 2014: 888).

Zaključno: iako je pisani tekst u procesu svoga nastajanja izuzetno dinamičan, po završetku se fiksira pa autoru bivaju onemogućene naknadne intervencije kao što su – između ostalog – objašnjenja i umrežavanja. Iz tog razloga će veliku pažnju posvetiti čvrstom strukturiranju, eksplicitnom i jasnom izražavanju, temu će razvijati pomno a rečenice nizati s nedvojbeno naznačenom vrstom odnosa među njima. Sve pobrojano je najlakše postići upotrebom konektora. Neki autori ipak radije prigrle implicitne poveznice na razini teksta, koje također umiju biti dosta čvrste i „razvidne“ jer je operacija povezivanja uslovljena pragmatičkom dimenzijom teksta, odnosno komunikacijska namjera usmjerava autora na odabir najprimjerenijih obrazaca argumentacijske naracije a nije isključeno ni da se tu radi samo o obilježjima autorskoga stila (up. Stolac 2007).

Sad ćemo se pozabaviti apstraktnim načelom naučnoga stila. Da bi se ono ispoštovalo, valja naučno mišljenje osloboditi pojedinačnoga a to znači da ga se treba upćiti, učiniti kategorijalnim. Jezička sredstava u tome mogu značajno pomoći, ali naravno ne sva – relevantnima se u tom pogledu smatraju pojedine morfološke kategorije i posebno biran leksik. Načelu apstrakcije, naime, pogoduje korištenje riječi koje su u značajnoj mjeri lišene svoga konkretnog značenja te su s toga kontekstualno neovisne (znače isto i u kontekstu i van njega jer su dostatne za stvaranje vlastitog konteksta). Tu prevashodno mislimo na termine, jednoznačne riječi kojima se označavaju pojmovi vezani za sve/srodne/pojedine naučne discipline, odnosno pojmovi, koji imaju opći/širok/uzak stručni karakter. Uz njih su sljedeće morfološke kategorije (verbalne i nominalne) one koje najviše pridonose apstrakciji:

- infinitiv, „svevremenski prezent i futur I⁵ nekontekstualiziranog tipa“, nesvršeni gl. oblici;
- (pasivno) 3. l. – češće jd. nego mn. – 2. l. jd. upćena značenja i tzv. autorsko mi⁶;
- srednji rod, jednina apstraktnih (često glagolskih) i konkretnih (ali onih koje znače opći pojam) imenica (up. Silić, 2006: 43–45).

⁵ Futur prvi se u naučnome stilu obično ne odnosi na kategoriju vremena nego prostora (u tekstu). Drugim riječima, on ne uspostavlja relaciju prošlost – sadašnjost, nego desno – lijevo, tj. naprijed – nazad (up. Silić 2006: 49).

⁶ „Autorsko mi“ nekada je bilo imperativ u naučnom tekstu, no u novije vrijeme javlja se tendencija ka 1. licu jednine, a to je lice „emancipacije 'ja' u nauci“, lice koje izlazi iz sjene množine i preuzima svu odgovornost na sebe (znači, ne dijeli autorstvo s drugim, potencijalnim autorima), ali i zasluge (tj. bez lažne skromnosti) (up. Katnić-Bakaršić 2004: 194).

Iako se pri ukazivanju na apstrahiranost naučnog teksta ukazuje prvenstveno na leksičku i morfološku razinu, moguće je zamijetiti da suprasintaksička razina naučnog stila obiluje najrazličitijim diskursnim oznakama, čije je osnovno značenje (engl. *core meaning*) do krajnje mjere semantički ogoljeno, odnosno shematizirano, tj. apstraktno. Dokaz tomu su sljedeći primjeri u kojima su upotrijebljeni konektori *u svakom slučaju*, *naime* i *ustvari*, čije značenje zbog njihove izrazito visoke apstrahiranosti nismo u stanju verbalizirati bez da zapravo ne opišemo samo njihove funkcije (*u svakom slučaju* „miri“ nekoliko prethodnih, oprečnih stanovišta; *naime* uvodi iskaz koji je zapravo objašnjenje prethodno kazanog; *ustvari* dolazi u iskazu koji se reformulacijski odnosi prema iskazu koji mu prethodi); njihovu shematiziranost potvrđuje sposobnost uklapanja u raznorazne kontekste, a o semantičkoj ispraznosti dovoljno govori činjenica da se mogu *bezbolno* reducirati pošto ne daju nikakav doprinos propozicijskom sastavu iskaza i ne učestvuju u izgradnji rečeničnog ustrojstva:

^{13.} *U svakom slučaju*, bizantski car Konstantin Porfirogenit poznaje sredinom X st. ime Bosna, kao oznaku središnje, tj. matične zemlje Bosne (Imamović 1998: 25).

^{14.} *Naime*, Imam Buhari kategorički tvrdi da je najispravniji i najautentičniji sened onaj u kome Malik prenosi od Naft'a a ovaj od Abdullaha b. Omera. Ovo je, *ustvari*, i najprihvatljivije mišljenje među hadiskim ekspertima (...) (ZRIPF 2010: 56).

3. Modifikatori u službi opovrgavanja apsolutizirane objektivnosti u naučnome stilu

Naučni stil se uistinu *trudi* da spriječi prodor emocionalnih izraza i sintaksičkih postupaka uvjetovanih subjektivnim faktorima (inverzija teme i reme, ponavljanja, nominativne ili strukturno krnje rečenice, osamostaljivanje zavisnih klauza, nizanje samostalnih rečenica omeđenih zarezom, frazema⁷...),⁸ jer su u suprotnosti s načelom objektivnosti,⁹ koje bi trebalo biti

⁷ To ne vrijedi za naučni stil mnogih autora kakav je, recimo, onaj Stojana Vrljića (2007: 60 i 61): „U današnje vrijeme svemoćne tehnike događa nam se da satima čekamo na nekoj autoteci pa ponekad kao jedino rješenje za nastale neprilike možemo čuti ironičnu izreku: *Štap u ruke* pa poprieko. (...) I zaista, poštapalice se u hrvatskom jeziku rabe kao riječi bez značenja, „prazne“ riječi. Takva uporaba riječi bez stvarne potrebe stvara buku u komunikacijskom kanalu čime se otežava dolazak informacije od govornika do slušatelja što nas podsjeća na poznatu izreku: *velik promet, a mala zarada*.“

Isticanje (tj. podvlačenje) je naše.

⁸ (up. Silić 2006: 53–55).

⁹ Objektivno načelo podrazumijeva autorovo nastojanje da se objektivno postavi naspram

razvidno u svakoj rečenici. Premda je objektivno načelo samostalno, ono se često spominje u sklopu apstraktnog načela. Naime, prilikom objašnjavanja pojma „apstraktna komunikacija“, na kojoj počiva naučni stil, obično se kaže da je ona nužno impersonalna i samim tim objektivna. Međutim, ako znamo da je naučni tekst tvorevina pojedinca koji u njoj ispoljava svoj „talenat, obrazovanje, erudiciju, način razmišljanja, zaključivanja i argumentovanja“ (Tošović 2002: 274), postaje upitna mogućnost opstanka objektivnog načela.

Kovačević i Badurina (2001: 141 i 152) spadaju u red autora koji demitologiziraju objektivnost u akademskome stilu tvrdeći da se u jeziku nauke elementi subjektivnosti „mogu više ili manje prikriti, više ili manje disciplinirati, ili pak – svjesnim odabirom nekoga autora, čak i apostrofirati – ali se ne mogu ukinuti.“ Katnić-Bakaršić (2007: 78) slično razmišlja: za nju je objektivnost u naučnome stilu samo površinska, održavana u životu uz pomoć različitih retoričkih strategija i stilističkih postupaka, koji uklanjaju tragove subjektivnosti s tim da oni ipak ostaju pritajeni u nizu formi. Takve forme su, na primjer, glagoli čija semantika počiva na ubjeđenju, sumnji ili neslaganju (*vjerujemo, pitamo se, sumnjamo, bojimo se, čini nam se*), modalne riječi i izrazi. Pažnju ćemo posvetiti ovim zadnjim. Oraić Tolić (2011: 367 i 368) je mišljenja da modalni izrazi/modifikatori obavljaju dubinske logičko-semantičke, a uz to i konektorske funkcije, ali se daju upotrijebiti i kao neutralna vezna sredstva, tj. bez emotivnog premaza koji isijava autorovo stajalište o sadržaju teksta i odnos prema publici, na vrlo jednostavan način – nepisanjem zareza.¹⁰ Silić (2006: 49) također navodi da sredstva za izražavanje odnosa subjekata komunikacije prema sadržaju poruke mijenjaju službu u naučnome stilu: izražavaju odnos prema sadržaju poruke neovisno o adresantu i adresatu.

Mi modalnim riječima i izrazima (tj. modifikatorima) nikada ne osporavamo subjektivnost i smatramo da je njihova egzistencija (kao i nekih drugih subjektivnih elemenata)¹¹ u naučnom stilu nužna budući da je svaki autor naučnog teksta duboko uvjeren a samim tim i „subjektivno uronjen“ u ispravnost svojih ideja, teorija, misli i zaključaka u njemu sadržanih. Osim toga, autor pri kreiranju naučnog teksta stalno ima na umu potrebe i spoznajne (unutar njih i interpretativne) kapacitete svojih recipijenta – iako ih ne vidi i ne čuje, podrazumijeva njihovu *prisutnost* – i u skladu s njima prezentira sadržaj pa je stoga upitno koliko se i da li se uopće naučna komunikacija može smatrati neosobnom. Prema tome, smatramo da bi bolje bilo govoriti o implicitnoj ili

objekta istraživanja, njegovo distanciranje od onoga što govori i susprezanje od unošenja subjektivne note (up. Tošović 2002: 283).

¹⁰ Pošto se zarez ne piše iza konektora u užem smislu.

¹¹ Sve i da se trudi, autor ne može a da u svako svoje istraživanje ne unese „vlastite sociokulturne, kognitivne i ideološke sheme“ (Katnić-Bakaršić 2004: 193).

oslabljenoj personaliziranosti, a samim tim i o implicitnoj, tj. oslabljenoj subjektivnosti¹² (umjesto o depersonaliziranosti i apsolutiziranoj objektivnosti) u naučnome stilu, koje – kao takve – opravdavaju prisutnost stanovitih subjektivnih jezičkih sredstava (up. Katnić-Bakaršić 2007).

Diskursne oznake koje služe za iskazivanje „autorovog subjektivno-ocjenjivačkog odnosa“ prema tematiziranim predmetima i pojavama (jednom riječju modifikatori) smo ranije u radu razložili na kvalifikacijske, evaluacijske, fokusne i aditivne a sad ćemo vidjeti kako se svaka od pobrojanih podvrsta *ponaša* u naučnome stilu.

Kod kvalifikatora je subjektivna nota izražena više nego kod bilo koje druge vrste modifikatora (ako ne i među diskursnim oznakama općenito), jer pomoću njih govorno lice daje ličnu kvalifikaciju iskazu i implicitno istu takvu *predlaže* svome sugovorniku (tzv. modalni stimulans). Ipak, u naučnim tekstovima u zamjetljivoj mjeri nailazimo na kvalifikacijski modifikator *nažalost*, dosta rjeđe na *srećom/na svu sreću*, dok se ostali modifikatori koji ulaze u inventar ove podvrste (npr. *hvala Bogu, ne daj Bože, Bože sačuvaj/zakloni, bogdo, bolan, začudo, zaboga, zamisli...*) mogu okarakterisati kao stilski markirani u naučnome stilu. Kada autor naučnog teksta koristi *nažalost*, on obično osim negativne subjektivne procjene (up. Tekavčić 1989) implicira i kritiku:

¹⁵. *Ovim korakom Bosna i Hercegovina se obavezala ispuniti niz preciznih zahtjeva koje je potrebno izvršiti u određenom vremenskom okviru. Nažalost, u proteklih pet godina, a i ranije, nije postojala politička volja da se usaglasе prioriteti i pravci u kojima će se razvijati i Bosna i Hercegovina* (ZRG 2013: 43).

Općepoznato je kako samoubjeđenje pretendira da postane ubjeđenje pa stoga možemo za jezik nauke reći kako služi dokućivanju i iskazivanju znanja (up. Kovačević i Badurina 2001: 132). Drugim riječima, netom nakon što se naučnik uvjeri u određenu naučnu informaciju, on ima potrebu da naučnu zajednicu obavijesti o njoj i da je pokuša uvjeriti u njenu tačnost (up. Katnić-Bakaršić 2007: 78). Upravo zbog toga traga za načinima na koje će što bolje argumentirati svoja stajališta te ih što „rezultativnije“ prezentirati. Jedan od tih način je i upotreba evaluacijskih modifikatora – diskursnih oznaka predviđenih za iskazivanje govornikove procjene o stepenu istinitosti propozicije. U naučnome tekstu primjećujemo puno više evaluacijskih modifikatora koji sugeriraju najviši stepen govornikove uvjerenosti u ono što priopćuje – bez obzira da li je u pitanju kategorička afirmacija ili negacija – nego onih kojim se izražava „ekviprobabilitet između afirmacije i negacije“ (Tekavčić 1989).

¹² Ili pak o dojamu/ozračju objektivnosti, kao retoričkoj strategiji (Ibidem).

Nema ništa neobično u tome jer je za očekivati da autor naučnog teksta više prostora ustupi informacijama u koje je duboko ubijeđen i za koje može *garantirati* (16), nego onima u koje nije posve siguran (17) ili su pak plod njegova zaključka koji nema namjeru obrazlagati i argumentirati još uvijek nije u stanju najbolje dokazati (18). Ipak, ako autor želi sugerirati da određenu informaciju ne treba „uzeti zdravo za gotovo“, već je valja preispitati, poslužiti će se modifikatorima poput *vjerovatno*, *čini se (da)*, *izgleda*, *očito*, *po svoj prilici*, *po svemu sudeći*, *zacijelo*, *rjeđe valjda*, *možda*, *pitanje je*, dok „rekla-kazala“ evaluacijski modifikatori (npr. *tobože*, *navodno*, *priča se*) ili oni poput *šta li*, *ako Bog da...* nemaju šta tražiti u naučnome stilu. Evaluacijski modifikatori pomoću kojih govornik upoznaje sugovornika sa svojom procjenom sadržaja iskaza i potcrtava da se radi o njegovoj vlastitoj procjeni (19) s kojom se recipijent može ali ne mora složiti (no ipak se osjeti pretenzija ka usaglašavanju procjena, tj. mišljenja) poprilično su česti u naučnome stilu u formi *po našem(u) mišljenju*, *smatramo*, *stava smo da*, dok su forme *ja osobno*, *što se mene tiče*, *iskreno*, */da sam/ na tvom/e/ mjestu* predviđene prvenstveno za razgovorni stil.

^{16.} *Ovo je, svakako, najdrastičniji i dosta raširen vid degradacije šumskih staništa s krajnje negativnim posljedicama po okoliš* (CLIV 2013: 44).

^{17.} *Treća činjenica, koja je možda i najznačajnija, se ogleda u prihvatanju i legalizaciji zajednica života osoba istoga spola od strane nacionalnih zakonodavstava* (ZRP 2013: 368).

^{18.} *Pri tome je, primjerice, problem mediteranskih migracija neriješen i povećan, a od nekadašnje široko proklamovane slobode kretanja realizuju se kontrole i ograničenja, ovakav koncept sa nametanjem interesa i volje nekih najjačih država očito je ostao bez rezultata, a time i segment tradicije rimskog prava, nažalost* (ZRP 2013: 280).

^{19.} *U sudskoj praksi su poznata nekoliko slučajeva sprovođenja likvidacije preko plana reorganizacije, ali iz nepoznatih razloga se stečajni upravnik odredio da pri prodaji koristi zakonska rešenja za unovčavanje imovine što po našem mišljenju nije adekvatno za sprovođenje ovog plana reorganizacije* (ZRP 2013: 190).

Posebno je zanimljiva upotreba evaluacijskih modifikatora u funkciji koncesivnosti. Naime, *naravno* u sljedećim primjerima uvodi iskaze koji se jednim svojim dijelom ograđuju od propozicija prethodno iskazanih ili se čak čini da ih poriču, ali kako iskaz odmiče, uvidamo da se zapravo podržava/

opravdava ranije kazano i da se iznalazi neki prilog u njegovu korist. Upravo zbog toga u drugom dijelu iskaza imamo koncesivni veznik *mada* (20) i adverbativni *ali* (21). *Naravno* bi se u takvim kontekstima moglo zamijeniti sa *doduše*:

^{20.} *Osim povećanja proizvodnje na postojećim obradivim površinama, zahvaljujući otopljanju, areal proizvodnje mnogih ratarskih, voćarskih i dugih kultura, kao i šuma, proširiće se dalje na sjever i na veće nadmorske visine.*

Naravno, globalno otopljanje imalo bi za poljoprivredu i negativne posljedice, prije svega plavljenje niskih primorskih područja, veću pojavu suše u nekim krajevima, posebno u Africi, mada će porast temperature općenito povećati i količinu oborina (CLIV 2013: 62).

^{21.} *Kada stabilne vremenske situacije potraju više dana, dolazi do kumuliranja zagađujućih materija u atmosferi grada i pojave epizoda visokih koncentracija. U ovakvim vremenskim situacijama nema skoro nikakvih vazdušnih strujanja u prizemnom sloju atmosfere – ispod inverzne granice.*

Naravno, postoje lokalni vjetrovi koji premještaju zagađeni zrak od istoka prema zapadu u noćnim satima i od zapada prema istoku u dnevnom, ali sve to ostaje u Sarajevskoj kotlini ispod granice temperaturne inverzije (CLIV 2013: 89).

U argumentacijske strategije ubrajamo i različita ekspresivna sredstva koja aktiviraju, usmjeravaju ili održavaju pažnju recipijen(a)ta a usto naučni tekst čine pitkijim i estetičnijim¹³. Među njima su naročito zanimljivi fokusni modifikatori uz pomoć kojih autor stavlja akcenat na određeni dio iskaza a potom isti 1. precizira, pojačava, nadopunjuje, gradiira ili ga pak 2. ublažuje, umanjuje, „zatamljuje“. I jednih i drugih, tj. emfatičnih i litotičnih modifikatora, je u svakome naučnome tekstu napretak jer obje grupe djeluju persusivno, samo na drugačiji način: emfaticizatori tako što intenziviraju, litotizatori tako što relativiziraju (da je intenzifikacija u službi persuzije ne začuđuje, ali kako to *polazi za rukom* relativizaciji, može se vidjeti u sljedećem poglavlju). Bilo kako bilo, neosporno je da iz obje grupe isijava autorova subjektivnost: autor osjeća potrebu da na određeni diskursni segment naročito usredotoči svoju i recipijentovu pažnju te da na isti dâ svoj – kratki, steoretipni – komentar (ono što je za nekoga *čak i tek*, za drugoga može biti *samo i već*; što je za nekog *skoro*,

¹³ U naučnom stilu je intelektualna komponenta obligatorna dok estetska nije, ali je svakako poželjna.

za drugog je možda $\emptyset$). U primjeru ispod upotrebom emfatičnog modifikatora *sve* autor stavlja fokus na sintagmu *devedesetih godina prošlog vijeka* ali ne u smislu konstatiranja određene tačke u vremenu (tačka *A*), nego s ciljem dočaravanja širine vremenskog raspona između tačke *X* i tačke *A*. Modifikatorom *uglavnom* stavlja fokus na sintagmu *opisne prirode* i usput sugerira da postoje iznimke a time zapravo samo potvrđuje izrečeno, tj. pravilo¹⁴:

^{22.} *Špilje se istorijski smatraju za život nepogodnim staništem zbog geološke izolovanosti od površine Zemlje. Stoga ne iznenađuje da su rijetka mikrobiološka istraživanja špilja sve do devedesetih godina prošlog vijeka bila **uglavnom** opisne prirode* (NK 2013: 112).

Međutim, *uglavnom* – i njemu slični modifikatori (npr. *gotovo*, *skoro*) – u naučnome stilu imaju raznovrsnu upotrebu: pomoću njih autor može izvoditi generalizacije (23), nadomjestiti statističke podatke (24), ali i istaknuti svoju preciznost (25):

^{23.} *Zahvaljujući ponajviše činjenici što se bh. banke bave **uglavnom** tradicionalnim bankarstvom, i u svojoj aktivni nisu uključivale potencijalno opasne plasmane i visokorizičnu finansijsku imovinu, uticaj globalne finansijske krize nije ozbiljnije uzdrmao stabilnost ukupnog finansijskog sistema* (ZRE 2012: 207).

^{24.} *Polipi su obično manji od 10 mm u promjeru, javljaju se u drugoj i trećoj dekadi života, a kolorektalni karcinom se iz njih razvije **gotovo** u pravilu do navršene 40. godine* (ZRM 2011: 10).

^{25.} *U prethodnoj analizi (Tabela 2.) smo utvrdili ravne, **gotovo** horizontalne površine (do 1°), koje zauzimaju površinu od 5.554,44 km² ili 10,84%, pa za njih možemo potvrditi da su to prostori bez izražene ekspanzije* (ZRG 2013: 98).

Problem nastaje kada se modifikatori ove vrste zloupotrebljavaju (npr. za prikrivanje neopravdanih i nebezazlenih upućavanja te autorove nedecidiranosti) ili kad naučni tekst čine odveć aproksimalnim jer se time dovodi u pitanje naučna serioznost.

Najzad, ustupimo mjesta i aditivnim modifikatorima, svojevrsnim dodacima informaciji, koje joj govornik dobrovoljno prilaže. Njihova je uloga u iskazu naznačiti i istaknuti suštinu (npr. *ustvari*, *zapravo*), istovjetnost, (npr. *također*, *naprimjer*), trajnost (npr. *inače*, *obično*), suprotnost (*naprotiv*, *dapa-*

¹⁴ Izuzeci potvrđuju pravilo.

će, /i/pak), iskrenost (npr. *iskreno, doduše, istini za volju*)... U naučnome stilu su odraz autorove želje da obogati svoj iskaz korisnim i nenametljivim detaljima. Naprimjer, aditivni modifikator *uostalom* (*i*) u sljedećim citatima ima dvostruko i dvosmjerno dejstvo: 1. sugerira da je dio kojem on prethodi dodatni argument dijelu koji mu je prethodio (anaforičko djelovanje), ali istovremeno 2. stavlja u holonimsko-meronimski odnos ta dva dijela, odnosno dio koji mu je prethodio *podređuje* dijelu kojem prethodi (kataforičko djelovanje):

^{26.} *Naime, pravo kao oblik reguliranja važnih društvenih odnosa pri likom normiranja istih unaprijed polazi od protupravnosti. To, dakle, nije dvojbeno. To je uostalom i ontološka suština prava koja je determinirana pravnom normom kao osnovnim elementom pravnog sustava* (ZRP 2014: 285).

^{27.} *Ali jasno je da ove vrste argumenata nemaju težinu u ovoj raspravi, kako zbog fluidnosti kriterija političke moći/značaja, ukoliko to zaista i jeste, ali i zbog činjenice da ne može predstavljati argument protiv dodjeljivanja prava⁸¹ grupi ukoliko ga ona zaista treba da uživa, što je uostalom i lekcija iz presude Sejdić/Finci* (ZRP 2014: 630).

Uostalom u primjerima 26. i 27. isijava složeni pragmatički učinak, koji je zapravo sinteza dva pragmatična učinka – onog koji ima *na kraju krajeva* i onog koji je svojstven *između ostalog*. U slučaju da je *uglavnom* pozicionirano na početak iskaza, ono se doživljava kao konektor koji povezuje tvrdnju i *podršku* toj tvrdnji, što znači da se njegov pragmatični učinak uprošćuje, tj. izjednačuje se s onim od *na kraju krajeva*:

^{28.} *Ustav nema pravnog akta na koji se naslanja. U tom kontekstu ne možemo govoriti o ustavnosti ustava kada ne postoji neki nadsustav. Uostalom, kada bi postojao neki akt iznad ustava, onda bi to bilo narušavanje načela suvereniteta* (ZRP 2014: 299).

4. Uloga interaktivnih oznaka i poštapalica u usmenome modusu naučnog stila

Diskursne oznake smo u ovome radu klasificirali u četiri velike skupine (koje se dalje razlažu na podskupine): konektore, modifikatore, interaktivne oznake i poštapalice. Upravo smo sagledali kako prve dvije skupine funkcioniraju u naučnome stilu i dodali bismo još da obje daju svojevrsnu *draž* naučnome tekstu: primjerenom upotrebom konektora i modifikatora naučni izriječ „dobiva na glatkoći, eleganciji, uljudnosti i prozirnosti te nadasve na“ retoričnosti (up. Škarić 2000: 81). Međutim, šta je sa preostale dvije skupine? I one

se, također, pojavljuju u naučnome stilu, ali su prvenstveno vezane za njegov usmeni modus. Premda se naučni stil primarno realizira u pisanoj formi, u okviru njega¹⁵ postoje žanrovi s usmenom realizacijom (v. Katnić-Bakaršić 2007: 78). Pisani tipovi naučnog stila su opis, rasprava i pripovijed (Silić 2006), a mediji monografski, periodični, edukativni i informativni (Tošović 2002: 269). Govorni tip naučnog stila je (naučni) razgovor, odnosno diskusija, predavanje, izlaganje, a mediji manifestacioni, edukativni i radiotelevizijski (Ibid).

Usmena realizacija naučnog stila (kao i svakoga drugog) traži prisustvo interaktivnih oznaka jer naučnu konverzaciju valja otvoriti, održavati je, upravljati njenim tokom, i na kraju je zaključiti, tj. zatvoriti. Uzmemo li za primjer izlaganje na naučnome skupu suočit ćemo se sa skoro svim podvrstama interaktivnih oznaka: izlagač će najprije prigodno pozdraviti auditorij, zatim će se poslužiti interaktivima za otpočinjanje konverzijskog obrasca, po potrebi će posezati za interaktivima koji privlače i održavaju pažnju da bi na kraju upotrijebio interaktive za odjavljivanje svoga izlaganja nakon čega se pristupa diskusiji u sklopu koje se upotrebljavaju „turn-taking“ diskursne oznake (interaktivi za preuzimanje ili davanje prava za riječ). U toku izlaganja i diskusije male su šanse da se izbjegnu sve one nepotrebne i nepoželjne konverzijske karakteristike poput najnepoželjnijih među diskursnim oznakama – poštapalice. Poštapalice koje su uobičajene u razgovornome diskursu često umiju „proklizati“ u usmenu realizaciju naučnog stila, gdje se doživljavaju kao ogroman naučnokonverzijski teret. Sve i da autorovu idiostilu nisu svojstvene poštapalice, ovdje se mogu pojaviti pod uticajem treme ili želje da što bolje izloži svoj rad, odnosno da ga *odbrani*. Učestalo korištenje određenih konektora ili modifikatora može rezultirati njihovim *poštapoliziranjem* s tim da je tu onda riječ o svrhovitim poštapalicama jer one naučnu komunikaciju, koja „počiva na složenim kognitivnim procesima“, čine lagodnijom (up. Badurina i Matešić 2007).¹⁶

Sve vrste diskursnih oznaka u naučnome stilu objedinjuje jedna funkcija: pospješavanje naučnoga dijaloga. Među obilježjima naučnog stila (eksplicitnost, preciznost, tačnost, normativnost¹⁷, jasnost, jednoznačnost, nesli-

¹⁵ On se pak nalazi u okvirima akademskog diskursa, temeljnog stila za komuniciranje u akademskoj zajednici, smatra diskursna stilistika.

¹⁶ Ovakve poštapalice se mogu uočiti i u pisanome modusu naučnoga stila.

¹⁷ Pod normativnošću podrazumijevamo čitav niz pravila koja iziskuju da budu primijenjena i poštovana u jednome naučnom tekstu. Tu prije svega mislimo na unificiranost i standardiziranost. Prva se ogleda u ustaljenim formama i strukturama (npr. IMRAD struktura: uvod – metode – rezultati – diskusija; kompozicija teksta u vidu glava, poglavlja, pasusa, fusnota i napomena; font slova, promjer i širina margina; način citiranja literature i izvora...), a druga u standardnojezičkoj „obvezatnosti“ i ograničenosti u odabiru jezičkih sredstava.

kovitost¹⁸, konciznost, postupnost, statičnost, racionalnost, intertekstualnost (citati), hermetičnost, prisutnost naučne aparature...) donedavno je svoje mjesto imalo i svojstvo monologičnosti, koje je lahko osporiti podsjećanjem na intertekstualnost (tj. na dijalog među /naučnim/ tekstovima) i na dijalog između autora i publike – u pisanome modusu podrazumijevane (da ne kažemo zamišljene), u usmenome konkretne. Na prvu vrstu dijaloga upućuju citati, a na drugu diskursne oznake budući da pomoću njih autor usmjerava recipijente kako da svoju interpretaciju usklade s njegovom intencijom. Podsjetimo se ovom prigodom Prčićeve (2008) distinkcije „namjeravano značenje“ vs. „protumačeno značenje“: intencionalno je „ono koje enkoder pri uobličavanju poruke ima nameru da prenese, uz eventualni komunikativni efekat“, a interpretirano „ono koje dekodek pri interpretiranju poruke uspe da protumači, verovatno, mada ne obavezno, uz željeni komunikativni efekat“ (Isto: 36 i 37).¹⁹ Diskursne oznake su neka od sredstava sa svrhom posredovanja pri izjednačavanju tih značenja ili barem njihovom približavanju, odnosno sredstva koja trebaju omogućiti da se postigne namjeravani komunikativni efekat.²⁰

5. Zaključak

Na kraju zaključujemo da tekstovi nastali u naučnome kontekstu mogu poslužiti kao korpus za istraživanje diskursnih oznaka svih tipova: konektora kao snažne tehnike pri ostvarivanju kohezije i koherencije, modifikatora kao bitnog dijela argumentacijske strategije, interaktivnih oznaka kao učinkovitih sredstava za reguliranje toka naučne konverzacije i poštapalica kao neospornog dokaza o nesavršenosti naučnoga stila. Sve vrste diskursnih oznaka u naučnome stilu objedinjuje jedna funkcija: „povećanje priopćajne protočnosti“.

¹⁸ Pritom se misli na metaforičnost a ne na ikoničke znakove kakvi su grafikoni, tabele, crteži, fotografije...

¹⁹ Prčić, istini za volju, govori o značenju pojedinačnih leksema, ali se ova distinkcija može odnositi i na značenje iskaza/segmenta diskursa/cijelog diskursa i mi ćemo je uzeti kao takvu.

²⁰ Kod Brown (1995) imamo slično tumačenje samo što ona govori o rečeničnom i govornikovom značenju (možda bi bilo bolje da je ovo drugo nazvao iskaznim). Rečenično značenje (tj. značenje) je zbir značenja njenih konstituenata, a govorničko (tj. smisao) je ono koje govornik tom „zbiru“ dodjeljuje i misli da ga prenosi slušatelju, odnosno ono značenje koje ne počiva samo na rečenom nego i na impliciranom. Uzmimo za primjer rečenicu *Naravno, samo naprijed!* izrečenu u svađi između ljubavnog para – rečenično značenje ostaje isto (*Naravno, samo naprijed!*), ali govorničko je puka suprotnost (*Bolje ti je da ni ne pomisliš to učiniti*). Zato je prvo neovisno, a drugo ovisno o kontekstu. Od toga koje značenje sugovornik prepozna ovisi hoćemo li njegovu interpretaciju nazvati ispravnom, primjerenom ili neispravnom. Potpuno ispravne i neispravne interpretacije su rjeđe nego primjerene jer je manja vjerovatnoća da će govornikova namjera i sugovornikova interpretacija biti na identičnim ili sasvim udaljenim *frekvencijama*, a veća da se *nađu na pola puta* (Isto: 14–24).

Osim toga pravilna, odmjerena i raznovrsna upotreba diskursnih oznaka u naučnome stilu odraz je naučnikove elokventnosti.

Literatura

- Badurina, Lada; Matešić, Mihaela (2007). *Poštapalice pod povećalom: o jednoj posebnoj vrsti diskursnih oznaka u Zborniku radova 'Tuzla. Grad na zrnu soli'* (ur. Turbić-Hadžagić, Amira), str. 9–25.
- Brown, Gillian (1995). *Speakers, listeners and communication: Explorations in discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (2005). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada,
- Glovacki-Bernardi. (2004). *O tekstu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Katnić-Bakaršić, Marina (2007). *Stilistika (Drugo, dopunjeno i izmijenjeno izdanje)*. Sarajevo: Biblioteka: Naučna i univerzitetska knjiga.
- Katnić-Bakaršić, Marina (2004). *Akademski diskurs: dileme i izazovi*. Ohodnja, 22. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. str. 191–198.
- Kovačević, Marina; Badurina, Lada; Jurčić, Cecilija (2001). *Raslojavanje jezične stvarnosti*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Oraić Tolić, Dubravka (2011). *Akademsko pismo (Strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studente i studentice)*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Pranjković, Ivo (1996). *Funkcionalni stilovi i sintaksa*, Suvremena lingvistika, 41/ 42, str. 519–527.
- Prčić, Tvrtko (2008). *Semantika i pragmatika riječi*. Novi Sad: Zmaj.
- Silić, Josip (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Stolac, Diana (2007). *Argumentacijski diskurs hrvatske dijalektološke literature (na djelu Ive Lukežić)* u Zborniku „U službi jezika“ (u čast Ivi Lukežić). Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku. str. 313–324.
- Škarić, Ivo (2000). *Temeljci suvremenoga govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tekavčić, Pavao (1989). *Prema kontrastivnoj pragmatiki tzv. „čestica“ u hrvatskom ili srpskom i talijanskom jeziku* u Rad JAZU, knj. 427, str. 127–194.
- Tošović, Branko (2002). *Funkcionalni stilovi (Funktionale Stile)*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität.
- Vrljić, Stojan (2007). *Poštapalice u hrvatskom jeziku*. Jezik, 54. str. 60–64.

Izvori

- Čokić, Mirela i Alihodžić, Jasmina (2013). *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije „Javni i privatni aspekti nužnih pravnih reformi u BiH: Koliko daleko možemo ići?“*. Tuzla: Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli i Centar za društvena istraživanja IBU (International Burch University). **(ZRP 2013)**²¹
- Halilović, Senahid (2012). *Zbornik radova sa Bosanskohercegovačkoga slavističkog kongresa I (knjiga 2)*. Sarajevo: Slavistički komitet. **(BHSKK 2012)**
- Hošić, Irfan (2012). *Zbornik radova sa Međunarodnoga naučnog skupa „Odjeća kao simbol identiteta“ (2011)*. Bihać: Tehnički fakultet i Gradska galerija. **(ZRT 2012)**
- Imamović, Mustafa (1998). *Historija Bošnjaka (drugo izdanje)*. Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“.
- Karić, Enes (2003). *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke (knjiga XXI–XXII)*. Sarajevo: Gazi Husrev-begove biblioteke. **(AGHBM 2003)**
- Lecender, Lidija (2011). *Zbornik sa Međunarodnoga naučnog skupa „Koloraktalni karcinom danas“* (Posebna izdanja, Odjeljenje medicinskih nauka, knjiga 38). Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti BiH. **(ZRM 2011)**
- Miljević, Milan I. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Mulaomerović, Jasminko (2013). *Zbornik radova „Čovjek i krš 2012“*. Sarajevo: Naš krš, 43. **(NK 2013)**
- Suljić, Alija (2013). *Zbornik radova Prirodno-matematičkog fakulteta u Sarajevu* (svezak Geografija), br. 8–9 . Tuzla: „OFF-SET“, Tuzla. **(ZRG 2012)**
- Šarić, Taib i Beus, Vladimir (2013). *Granice rasta grada Sarajeva i regije do 2025. godine – ekološki aspekti* (Posebna izdanja, knj. CLIV, Odjeljenje prirodnih i matematičkih nauka). Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti BiH. **(CLIV 2013)**
- Topoljak, Sulejman (2010). *Zbornik radova Islamskog Pedagoškog fakulteta u Bihaću* 3. Bihać: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću. **(ZRIPF 2010)**
- Trivun, Veljko (2012). *Zbornik radova „Sarajevo business and economics review“* (broj 32). Sarajevo: Ekonomski fakultet. **(ZRE 2012)**
- *Zbornik radova sa II međunarodne naučne konferencije „Bosna i Hercegovina i euroatlantske integracije. Trenutni izazovi i perspektive“ (tom 2)*. Bihać: Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i Centar za društvena istraživanja IBU. **(ZRP 2014)**

²¹ Skraćenice korištene u radu.

ROLE OF DISCOURSE MARKERS IN SCIENTIFIC FUNCTIONAL STYLE

In this paper, the author points out that in spite of being integrated in grammatical structure of a sentence and the organization of statements in them, discourse markers are linguistic entities that do not take part in them – they do not have the status of sentence elements and do not affect the truth-conditions of the statement, which means that their reduction would not impair the grammatical structure of a sentence or seize anything from the composition of propositional statements. Such a thing is possible because discourse markers come from a higher level of discourse, where they serve the function of marking (their appearance indicates (con)textual inclusion of their immediate environment and indicates the possibility of interpretation). In addition to this primary function, discourse markers hold numerous secondary functions, which can be viewed from different linguistic and stylistic perspectives, including the stylistic one taken in this paper. The author, in fact, attempts to identify and describe the role of discourse markers in structuring, argumentation and presentation of scientific ideas.

Key words: *discourse markers, scientific style, organization, subjectivity, arguments*